
Yerel Demokrasinin Sınırları

Yusuf Şahin

Giriş

Bazı kavramlar vardır ki, sahiplenmek, yandaşı olmak saygın bir yer edinmenize yardımcı olur. Ayrıca bir açıklama yapmanız gerekmez; sosyal adalet, kamu yararı, yerel demokrasi gibi. Bu kavramlar bizatihi iyidirler; ayrıca bir izah yapmanız gerekmez. Mutlaka bir izah yapmak gerekecekse bu izah, örneğin, usûlî adalet, özel yarar hakkında yapılmalıdır.

Bu çerçevede, mahallî idarelerin görev ve sorumluluğunu artırmak, her hâlükârda iyidir. Zira, mahallî idareler, mahallî düzeydeki demokrasinin beşiği olarak kabul edilir. Bu sebeple, eğer kamu idaresini bir reforma tâbi tutmak icap ederse, merkezî idare ile mahallî idareler arasındaki görev ve sorumlulukların paylaşımında, mahallî idarelere öncelik verilmelidir.

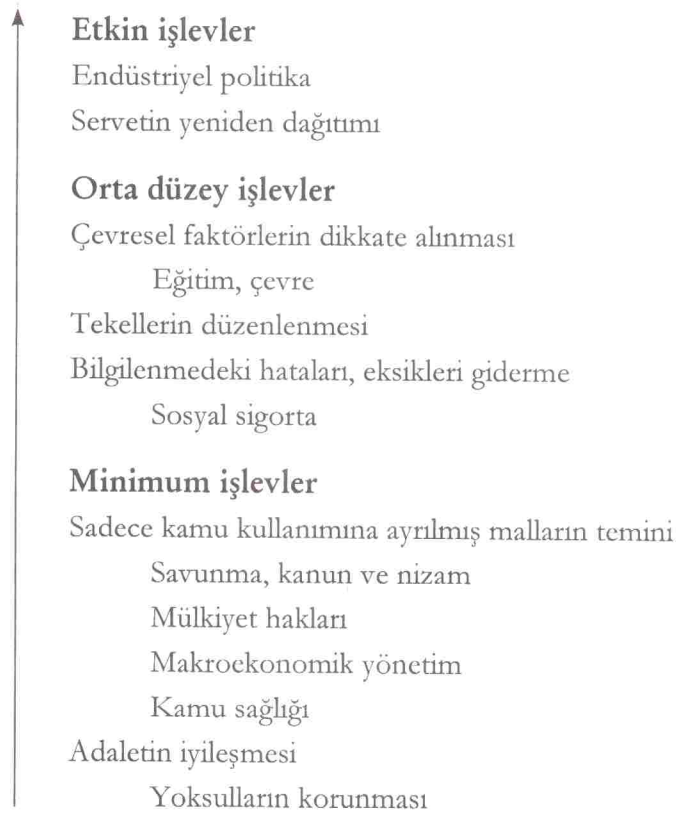
Bu yazıda, yerel demokrasinin sınırlılıkları üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Öncelikle, genel olarak devletin, bu arada ülkemiz bağlamında mahallî idarelerin sınırları üzerinde kısaca durulduktan sonra; bugün itibarıyla yerel demokrasinin bireysel hürriyetler alanına yaptığı/yapabileceği müdahalenin boyutları hakkında, biraz farklı bir konu çerçevesinde, dikkat çekilecek; son olarak, yapmış olduğumuz bir sınavda sorduğumuz sorulardan yola çıkarak toplumsal bünyemizdeki otoriter eğilime dikkat çekilecektir. En sonunda, devletin başka pek çok alanda olduğu gibi, dış cephe boyası gibi konularla uğraşmak yerine, adaletin tesis edilmesi, iç ve dış güvenlik gibi daha aslî işlevlerini yerine getirmeye enerjisini harcaması, bu alanlardaki idarî kapasitesini artırması salık verilecektir.

Yrd. Doç. Dr., KATÜ, İİBF Öğretim Üyesi.

Liberal Düşünce, Cilt:10, No:38-39, Bahar-Yaz 2005, s. 149-159.

1. Devletin Sınırları

Bu yazı, asıl olarak başka bir konuya odaklanacağından, burada geniş bir şekilde devlet nedir, devletin sınırları ne olmalıdır? şeklinde bir tartışma yapmak yerine; Fukuyama (2004: 21)'nin vermiş olduğu bir ölçek yardımıyla, devletin üstlendiği işlevlerin nasıl artabileceği üzerinde durulacaktır (bkz. Şekil 1). Buna göre; eğer devletin bizatihi bir değer olduğunu, yarı Tanrısal, aşkın bir varlık olarak algılandığını düşünüyor ve dolayısıyla müdahale ettiği alanlarda iyileştirici etkinlikler yürütebileceğini düşünüyorsak, devletin işlev sahasının artmasından; yok tersini, yani devletin bizatihi bir değer olmadığını, insanların kendi iyi hayat anlayışlarını hayata geçirmelerini mümkün kılan bir araç olduğunu düşünüyor ve dolayısıyla müdahale ettiği sınırlı alanlar dışında, iyileştirici etkinlikler yürütemeyeceğini düşünüyorsak, devletin işlev sahasının azalmasından yana bir tavır takınacağımız söylenebilir.

Şekil 1: Devlet işlev sahası (Fukuyama, 2004: 21).

Devletin işlev sahasının sınırı tartışması, şu soruya verilecek cevap açısından önemlidir: “Ben ve yurttaşlarım, bireysel sorumluluklarımızın yerine getirilmesine bize yardımcı olması için, çeşitli hedef ve amaçlarımızı gerçekleştirmek ve hepsinden önemlisi, özgürlüğümüzü korumak için devlet aracılığıyla neler yapabiliriz?”.

Tabii ki, bu soruya, “Yarattığımız devletin, özgürlüğümüzü yok edici bir Frankenstein’a dönüşmemesini nasıl sağlayabiliriz?” (Friedman, 1988: 14) sorusunu da eklemek gerekir. Kısacası, devletin işlev sahasının belirlenmesi, devletin, sayesinde özgürlüklerimizi kullanabileceğimiz bir araç olması ama bu esnada gücün siyasî ellerde yoğunlaşmasıyla özgürlüğümüzü tehdit eder hâle gelmemesi (Friedman, 1988: 15) için, ilk yapılması gerekli olan şeydir.

Gücün siyasî ellerde bir tehdit unsuru olmasının önüne geçmenin bir başka yolu da, gücün dağıtılması, yaygınlaştırılmasıdır (Friedman, 1988: 16). Bu açıdan bakıldığında; hoşlanmadığım bir siyasî tercihe, Trabzon Belediyesi tarafından alınması durumunda, Ankara’da alınması durumundakinden daha kolay karşı çıkma ihtimalim ve imkânımın olacağı söylenebilir. Zira, Trabzon Belediyesinin hoşuma gitmeyen kararlarının beni etkileyen sonuçlarından, en kötü ihtimalle, başka bir kente taşınarak kurtulabilirim. Oysa, Ankara’nın almış olduğu bir kararın olumsuz sonuçlarından kaçınabilmek için gidebileceğim başka ülkelerin hem sayısı azdır hem de benim böyle bir karar almaya imkânım olmayabilir.

2. Hizmette Halka Yakınlık

Yukarıda belirtmiş olduğumuz gücün sınırlandırılmasıyla ilgili ilk ilke, bizleri, -belli bir anda, bir toplumda ihtiyaç duyulan mal ve hizmetlerin toplamının sabit olduğunu varsayarsak- bir toplumda, mal veya hizmetler toplamının ne kadarının kamu sektörü tarafından, ne kadarının da özel sektör tarafından sunulacağı tartışmasına götürecektir. Bu tartışmada, hayat felsefesimizin belirleyici olacağını, daha önce belirtmiştik. Mahallî idarelerle ilgili reform tartışmaları çerçevesinde üzerinde durulan konu, bu ilk bölüşümün nasıl yapılacağı üzerinde yapılmadığını söyleyebiliriz.

Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı etrafında yapılan tartışmaların, esasen, gücün dağıtılmasıyla ilgili ikinci ilke etrafında yapıldığı açıktır. Zira buradaki mesele, gücün nasıl sınırlandırılacağı meselesi olarak değil, gücün nasıl dağıtılacağı, yaygınlaştırılacağı meselesidir. Bir başka ifadeyle, gücün, merkezden alınıp taşraya, bu arada, tercihen, mahallî idarelere, yani merkezî idarenin belirlediği sınırlar içerisinde kurallar koyma ve malî yükümlülükler getirme yetkisi verilmiş, bir mahallî meclisin denetimi altında çalışmak durumunda olan idare birimlerine (Keleş, 1992: 12) verilmesidir.

Ülkemizde, merkezî idarenin yetki ve görevlerinin fazlalığı, bunların, tercihen büyük bir bölümünün, mahallî idarelere aktarılması gereği, hep vurgulanagelmıştır. Üstelik bu, Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde bir zorunluluk olarak da görülmüştür. Zira AB, gücü dağıtırken, Türkçe’ye “hizmette halka yakınlık”, “yerellik” diye aktarılabilen ilkeyi benimsemektedir. Bu ilkeye göre; bir mal veya hizmet, niteliği gereği daha alt kademede sunulabilecek bir hizmetse, üst kademelere aktarılmamalı, mümkün olduğu kadar halka yakın bir düzeyde sunulmalıdır.¹ Gerçi, bu ilkenin hayata geçirilmesine yönelik taleplerin ulus devlete yönelik bir saldırı olduğunu (Güler, 2001: 8 vd.; Güler, 2000: 11-13; Altınok, 2001: 25) ileri sürenler de vardır.

¹ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mengi (1998: 24 vd.).

Oysa, Mengi (1998: 55)'nin belirttiği gibi, yerellik ilkesi ile federalizm arasında sıkı bir ilişki vardır; ancak, bu ikisinin aynı şey olduğunu göstermez. Mengiye göre, tekçi devlet yapıları da yerellik ilkesine göre yapılabilmektedirler. Çünkü, “federalizm bir devlet yapısıdır; yerellik ise, görev ve yetki paylaşımında başvurulabilecek bir yöntemdir” (Mengi, 1998: 55). Keleş (1995: 18) de, bu yöndeki endişeleri kastederek, “İdeal olan, kuralların yapılara değil, yapıların kurallara uydurulabilmesi için çaba harcanmasıdır.” değerlendirmesini yapmaktadır.

Son dönem çıkarılan² ve çıkarılmak istenen³ kanunlarla, yerellik ilkesinin Türk idare sistemine aktarılmak istendiği söylenebilir. Nitekim, bu çerçevede, örneğin, 5272 sayılı Belediye Kanununun “Belediyenin Görev ve Sorumlulukları” başlığını taşıyan 14. maddesinde, belediyenin “mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla” yerine getirebileceği görevler sıralandıktan sonra; “Belediye, kanunlarla başka bir kamu kurum ve kuruluşuna verilmeyen mahallî müşterek nitelikteki diğer görev ve hizmetleri de yapar veya yaptırır” denilerek, Avrupa Birliği standardı olan “yerellik” veya “hizmette halka yakınlık” ilkesinin benimsendiği görülmektedir.

Hemen belirtmek gerekir ki, bu, mahallî idarelerin görev ve sorumluluklarını artırmayı *a priori* olarak “iyi” gören yerli yerel demokrasi literatürümüz açısından olumlu bir gelişme şeklinde karşılanacaktır. Ancak, bu yazıda, şuna dikkat çekmek istiyoruz: Asıl yapılması gereken reform, mahallî idareler ile merkezî idare arasında yapılan yetki ve görev bölüşümünü içeren bir reform değil, kamu sektörü ile özel sektör arasında işlevlerin yeniden bölüştürülmesi şeklinde yapılacak bir reformdur. Aksi durumda, iyi işlemeyen bir hukuk sistemine sahip olmayan ama mahallî idarelere geniş yetkiler tanıyan bir ülkede, dün merkez adına temel hak ve hürriyetlerinize “kamu yararı” adına müdahale edenler, bugün mahallî idareler adına temel hak ve hürriyetlerinize “kamu yararı” adına müdahale edeceklerdir. Belki, müdahale edenleri daha yakından tanıyor olmamız, hak ve hürriyetlerimizin “kamu yararı” adına ihlâl edilmesinden duyacağımız ızdırabı bir ölçüde hafifletebilecek, hatta başka kentlere göç ederek bu ihlâllerden kurtulmuş olacağız. Ancak, benzeri ihlâllerin gittiğimiz kentlerde de yapılabileceği ihtimali, her zaman varlığını sürdürecektir.

3. Pozitif Hukukta Mülkiyet Hakkı

Aşağıda, bu türden ihlâllerin nasıl yapılabileceğine geçmeden önce, ihlâl edildiğini/edilebileceğini ileri sürdüğümüz mülkiyet hakkının, pozitif hukuktaki yerini kısaca görelim.

1961 Anayasası, mülkiyet hakkını “toplumsal işlevli bir hak” (Kaboğlu, 1999: 281) olarak kabul etmiş ve 36. maddesinde, herkesin mülkiyet ve miras hakkına sahip olduğunu; bu hakların, ancak kamu yararı amacıyla sınırlanabileceğini; mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamayacağını belirtmişti. Mülkiyet hakkının

² Çıkarılan kanunlar: 5272 Sayılı Belediye Kanunu (RG, Tarih: 24.12.2004, No: 25680); Büyükşehir Belediyesi Kanunu (RG, Tarih: 23.07.2004, No: 25531); İl Özel İdaresi Kanunu (RG, Tarih: 04.03.2005, No: 25745).

³ TBMM tarafından kabul edilmiş ancak Cumhurbaşkanı tarafından bazı yönlerden Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle geri gönderilmiş olan 5227 sayılı Kamu Yönetimi Temel Kanunu.

1982 Anayasasındaki düzenlenişi, 1961 Anayasasıyla kelimesi kelimesine aynıdır; şu farkla ki: 1982 Anayasası, 1961 Anayasasının aksine, mülkiyet hakkını “sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler” başlığı altında değil de, “kişinin hakları ve ödevleri” başlığı altında düzenlemiştir. Yine, 1961 Anayasası, mülkiyet hakkını, tek bir madde şeklinde düzenlemişken; 1982 Anayasası, aynı hakkı, üç fıkraya ayrılarak düzenlemiştir.

Mülkiyet hakkının düzenlenişine ilişkin bu iki farklılıktan ikincisinin değil ama, birincisinin oldukça önemli olduğunu belirtmek gerekir. Zira, Anayasanın 91. maddesinde, “Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir.” hükmüne yer verildikten sonra, “Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.” denilerek, mülkiyet hakkı daha korunaklı hâle getirilmiştir. Bunu, Anayasanın ikinci kısmının üçüncü bölümündeki haklarla ilgili olarak getirilen, “Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.” hükmüyle birlikte değerlendirmek gerekir. Bu yönüyle 1982 Anayasasının, mülkiyet hakkına karşı, 1961 Anayasasına göre biraz daha hoşgörülle baktığı söylenebilir. Yeni Anayasaya göre; mülkiyet hakkının ancak kamu yararıyla sınırlandırılacağı ve bu sınırlandırmanın da sadece ve sadece kanunla yapılacağı belirtilmiştir.

Bilindiği gibi, 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yerini, 22.11.2001 gün ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu almıştır. Bu Kanunun, 683. maddesine göre, bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahip olacak; malik, malını haksız olarak elinde bulunduran kimseye karşı istihkak davası açabileceği gibi, her türlü haksız elatmanın önlenmesini de dava edebilecektir. Buna göre; bir şeye malik olan kimsenin, mal üzerindeki yetkilerini kullanırken, hukuk düzeninin sınırları içinde kalacağı belirtilerek, hakkın toplumsal yanına işaret edilmiştir. Bir başka ifadeyle, malik, malı üzerindeki yetkilerini kullanırken, kendisinin dışında hiç kimse yokmuş gibi davranamayacaktır. Öte yandan, malik için, bu sınırlar içerisinde malı üzerindeki haklarını kullanırken başkalarından gelecek tecavüzlere karşı malını savunabileceği mekanizmalar getirilmiştir.

Pozitif hukukta durum bu olmakla birlikte, sorun başka yerde, yukarıdaki düzenlemelerde yer verilen “kamu yararı” kavramının tanımlanmasında yatmaktadır. Demokrasiye -ve bu yazı çerçevesinde yerel demokrasiye- ilişkin, sanki, şöyle bir kabul var gibi gözükmektedir: Demokrasi, halkın kendi kendisini idare etmesidir. Temsilî demokraside temsilciler, halkın tercihlerini kamusal alana taşırlar. Şu hâlde, seçilmişlerin aldığı kararlar, *a priori* olarak kamunun yararınadır. Oysa, “kamu yararı”, siyaset teorisinin belki de en tartışmalı kavramlarından birisidir.⁴ Kamu yararının var-

⁴ “Kamu yararı” kavramı hakkında geniş bilgi edinebilmek ve kavramın demokrasiyle ilişkisini kurabilmek için bkz. Barry (2003: Onbirinci Bölüm); Erdoğan (2001: 221 vd.).

lığı, özellikle Şekil 1'deki ölçek üzerinde yukarılara doğru gittikçe tartışmalı hâle gelmektedir. Bir başka ifadeyle, devleti nasıl tanımladığımıza bağlı olarak kamu yararı tanımımız da değişmektedir. Kamu yararı; eğer devlet, hayırhah bir kurum olarak görülüyorsa, daha geniş bir şekilde, yok eğer mecburen katlanılan, başka türlü yapılabilsen terk edilmek istenecek bir belâ olarak görülüyorsa, daha dar olarak yorumlanmaktadır. Kısacası, kavramın içeriğini belirlemek, Akıllıoğlu (1991: 3)'nin da belirttiği gibi, ilk başta gözüktüğü kadar kolay değildir. Kamu yararını tanımlamak için, belki, biçimsel açıdan bir tanım yapmak daha doğru olacaktır.

Pozitivist hukuk teorisi açısından bakıldığında; ülkemizde, "kamu yararı" konusunda son sözü, TBMM'nin almış olduğu kararların denetimi anlamında Anayasa Mahkemesi; mahallî idarelerin -örneğin bediye- meclislerinin almış olduğu kararların denetimi anlamında Danıştay'ın söylediği söylenebilir. Genel bir ilke olarak, devletin organlarının, bu arada yasamanın, yürütmenin ve yargının her faaliyetinin, aksi ispatlanıncaya kadar "kamu yararı"na olduğu kabul edilir (Akıllıoğlu, 1991: 3). Buna, mahallî idareler de dahildir.

Ne var ki, "kamu yararı"nın sırf şekle dayalı olarak tanımlanmasının eksik bir tanımlama olacağını ileri sürenler de vardır. Örneğin Karahanoğulları (2002: 343 vd.), "kamu"nun hem devlete ait olma, devletle ilişkili olma hem de topluma ait olma, toplumla ilişkili olma anlamlarının bulunduğunu, vurgunun ikinci tanımda olduğu gibi toplumsal olana yapılmasının daha yararlı olacağını belirtir. Marksist bir bakış açısından hareketle bir değerlendirmede bulunan Karahanoğulları, "kamu yararı", "kamu hizmeti" gibi kavramlardaki "kamu"nun toplumsallaşmasıyla birlikte, devletin belli bir sınıfın çıkarlarını temsil etme niteliğinin azalacağından, dolayısıyla görelilik olarak demokratikleşeceğinden söz eder. Yine Keleş vd. (1999: 35 vd.)'nin de belirttiği gibi, kavram, özel çıkarın ötesinde ve üstünde bir ahlâkî standardı ifade etmektedir. Bu yönüyle, kavramın ideolojik tutumlarımızdan bağımsız olduğu söylenemez. Zira, kamu yararı, eninde sonunda devletin müdahalesini gerekli kıldığından, belki de, devletin kutsanması yoluyla iktidar pekiştirme aracı olarak işe yaradığı için varlığını sürdürmektedir (Akıllıoğlu, 1991: 4).

Özetle, kamu yararının tartışmalı niteliğini reddeden, bir veri kabul eden tutumların; kavrama "dini" bir görünüm kazandırma eğiliminde oldukları, bir anlamda, kendi "ortak iyi" anlayışlarını devlet aracılığıyla toplumun diğer kesimlerine dikte ettirmeye çalıştıkları söylenebilir.

4. Dış Cephe Boyası, Kaplaması, Çatı Malzemesi, Rengi, vs. Deyip Geçmeyin!

Başka alanlarda olduğu gibi, imar etkinliklerimizde de tek tiplilik esastır. İmar mevzuatımız, Türkiye'nin neresine giderseniz gidin, size aynı kurallara tâbi olmanızı, dolayısıyla birbirine benzer yapılar yapmanızı emreder.⁵ Bunun içindir ki, yapı stokumuz hakkında bir fikir edinebilmek için il il, ilçe ilçe gezmemiz gerekmez. Zira, artık

⁵ Buna, belediyeler imar tip yönetmeliği örnek verilebilir.

mahallî farklılıkların yapılarımıza yansımından söz edemiyoruz. Eğer imar hukuku dışında yapı yapıyorsanız, bir ölçüde mahallî unsurları yapınıza aktarmanız mümkündür. Ne var ki, bu sefer de, yapılarımızın ne kadar dayanıklı olacağı soruru gündeme gelir. Üstelik bu sorun, devletin, 1999 yılında yaşanan depreme kadar yıkılan yapılarımıza kefil olması, yıkılan yapılarımızı tekrar yapması hakikatiyle birlikte değerlendirilmelidir.

Devlet müdahalesinin nerelere kadar varacağını gösteren ve bu yazıda örnek olsun diye üzerinde duracağımız düzenleme şöyledir:

“Belediyeler veya valilikler mahallin ve çevrenin özelliklerine göre yapılar arasında uyum sağlamak, güzel bir görünüm elde etmek amacıyla *dış cephe boya ve kaplamaları ile çatının malzemesini ve rengini tayin etmeye* yetkilidir. Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce yapılmış olan yapılar da bu hükme tabidir.” (İmar Kanunu, 21/4).

Tekeli (2001: 155 vd.), insan haklarının yerleşmeye ve mekâna ilişkin yansımalarından söz ederken, mülkiyet hakkını örnek vermekte; mülkiyet hakkının bazı kullanımlarının, özellikle, yapılarımızın caddeye bakan taraflarının bir kamusal tartışma konusu yapılabileceğine işaret etmektedir. Tekeli (2001: 168-169), bu noktada iki yolun takip edilebileceğini; birinci yol takip edilirse, bireyin istediği gibi mülkiyetini kullanabileceğini, dolayısıyla bireyin kamusal alanı da etkileyen emrivakilerine izin verilebileceğini; ikinci yol takip edilirse, bireyin eylemlerinin emrivakiler yaratmaması için konunun kamusal alanda tartışılıp bir karara varılmasının öngörülebileceğini, ancak bunun da hem uzun ve zaman alıcı olacağını hem de bireye bir hürriyet alanı bırakmayacağını belirtmektedir.

Yukarıdaki düzenleme, tam da bu türden bireysel hürriyet alanını sınırlandırıcı bir düzenlemedir. Gerçi, bunun İmar Kanununa bir şekilde dahil edilen ama uygulanma ihtimali olmayan bir düzenleme olduğu ileri sürülebilecektir. Ancak, bunun, bilebildiğim kadarıyla, bugün itibarıyla, -örneğin Bodrum gibi- uygulama alanı bulduğu mahallî idareler yok değildir.

5. Düşünce Mi Çevreyi, Çevre Mi Düşünceyi Belirler?

Bu soru, kadim bir tartışma konusudur. İçinde Marksizmin de yer aldığı bir düşünce geleneği, insanın, esas itibarıyla, içinde yaşadığı üretim şartlarının bir ürünü olduğunu ileri sürer. Bu düşüncenin en aşırı şeklinde, insanın, rüzgârın önündeki yaprak seviyesine indirildiğini söylemek mümkündür.

Bir de düşüncenin asıl, çevrenin ise düşünceler tarafından belirlendiğini ileri süren bir yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Buna göre; evet, içinde yaşadığımız çevre düşünme biçimini etkilemektedir, ancak bu, çevreyi şekillendirmemize mani olmamaktadır.

Gerçek hayata baktığımızda, fikir hareketlerin kısa vâde de değil belki ama uzun vâdede hayli etkili olduğuna dair bol miktarda örnek verilebilir; kamu tercihi okulunun yeni kamu yönetimi anlayışına, bu anlayışın da son yirmi yıllık dönemde yapılan kamu yönetimi reformlarına etkisi (Bilgiç, 2003: 31 vd.) gibi.

Bu açıklama, şu açıdan önemlidir: 2003-2003 eğitim-öğretim yılında, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünde vermiş olduğum “Kentleşme ve Çevre Sorunları” dersinin yarı yıl sonu sınavında, şöyle bir soru sordum:

Soru 3 İmar Kanunu’nun 21. maddesinin 4. fıkrası şöyledir:

“... ”

Belediyeler veya valilikler mahallin ve çevrenin özelliklerine göre yapılar arasında uyum sağlamak, güzel bir görünüm elde etmek amacıyla **dış cephe boya ve kaplamaları ile çatının malzemesini ve rengini tayin etme**ye yetkilidir. Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce yapılmış olan yapılar da bu hükme tabidir.”

Buna göre; yukarıdaki hükmün hangi temel hak ve hürriyetlerle ilişkili olduğunu da dikkate alarak, görüntü kirliliği çerçevesinde bir tartışma yürütünüz?

Bu soruyla, -en azından teorik düzeyde- geleceğin kamu idarecileri olacak olan öğrencilerin; temel hak ve hürriyetlerden mülkiyet hakkıyla yakından ilişkili olan bir düzenlemeyi, her şeyden önce bir görüntü kirliliği olarak görüp görmedikleri, eğer bir görüntü kirliliği olarak görüyorlarsa, soruna ilişkin değerlendirmelerinin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Ne var ki, alınan cevaplar, hayli şaşırtıcı ama bir o kadar da öğretici olmuştur.

Aşağıda, bu cevaplardan, birebir alıntılara yer verilmekte, ancak isimler gizli tutulmaktadır. Zaten amaç, birilerini ifşa etmek değil, bir temel hakka ilişkin düzenlemenin, geleceğin idareci adayları tarafından nasıl algılandığını görmektir.

“...Etrafımıza bir bakıyoruz; sarı, mavi, mor pembe... Her renk var maşallah. Aman Allah’ım çiçek bahçesine mi düştüm diyorsunuz. Halbuki her yapı aynı renk olsa, örneğin beyaz. Ne güzel olur. İnsanın gözünü tırmalayan o renk cümbüşünden bir kurtulabilirsek. Tamam, herkes evini, binasını istediği renge boyama hakkına sahip herkes beyazı sevmeyebilir ama zaten yapının dışından bahsediyoruz. *Yapının içine girene kadar 5 dakika gözünü kapat sende; ve yapının içine zaten karışan yok.*” (italik bize aittir.)

“...Bırakın apartmanları, aynı apartman içindeki evlerin dekorasyonu bile görüntü kirliliğine yol açmaktadır. *Bu görüntü kirliliğine en az rastlayacağımız alanlar devlet, özellikle askerî lojmanlardır. Gerek kat sayısı gerekse dış görünüm olarak farklılıkların olmaması güzel bir görüntü sergilemektedir.*” (italikler bize aittir.)

“...diyorum ki, bir ev kırmızı, diğeri yeşil, öteki sarı; biri ahşap, diğeri betonarme; biri on katlı, yanındaki iki katlı vs. *Ne tuhaf olur diye düşünüyorum.*” (italik bize aittir.)

“...kentler bilindiği gibi düzenli ve plânlı yerleşim birimleridir. Bu yüzden kentlerin *tek-düze* olması gereklidir.”⁶ (italik bize aittir.)

“...insan bir çevreye girdiği zaman orada *uyum ve abenke* bekler ki, içi açılsın.” (italikler bize aittir.)

⁶ Yazık ki, bütün ders boyunca işlenen en önemli temalardan birisi, kentlerin, köylerin aksine, her yönüyle farklılıkları barındıran ve bu farklılıkların birlikte varolmasını mümkün kılan, bu anlamda bir arada yaşama kültürünü öğreten mekânlar olduğuydu.

“...Düzenin, plânın olmadığı yerde karmaşa vardır. Evini kırmızıya boyayan biri, ...özgürlüklerini kullanırken diğer insanların göz estetiğine zarar verip görüntü kirliliğine sebep olabilir. Yine çamaşır asan biri gibi.” (italikler bize aittir.)

“...birçok ev karkası atılmış şekildedir, kimisi boyasızdır, kimisi sıvasız durumdadır, kimisi de çok ilginç renklere boyanmıştır. Bunlar beni görüntü itibarıyla rahatsız ediyor, göz zevkimi bozuyor.” (italikler bize aittir.)

Buna benzer alıntıları artırmak mümkündür. Ne var ki, asıl üzerinde düşünülmesi gereken, yaklaşık elli kişilik bir sınıfta, biraz zorlama da olsa, özgürlükçü temaların tamamını aşağıya alıyorum.

“...o zaman belediyeler bireylerin tercihlerini zorla ya da yasayla da olsa değiştirmemeli.” (italikler bize aittir.)

“...dış cephe boya ve kaplamaları vb. hangi ölçüye göre saptanmaktadır?” (italikler bize aittir.)

“...Mahalledeki tüm evler beyaz olunca, çevrede görüntü kirliliği denen şeyden olmayacak mıdır? Bunlar bence çok saçmadır ve gereksizdir. Çünkü estetik, güzellik, görüntü, göreceli kavramlardır.” (italikler bize aittir.)

“...Benim sitemde tüm bloklar farklı renk; ve ben, her oturduğum siteye girerken gördüğüm tablodan mutluyum ve hep mutlu kalmak istiyorum.” (italikler bize aittir.)

“...Ben, dış cephe ve çatı renkleri seçimi konusunda belli bir standardın olmasından ziyade çeşitliliğin olmasından yanayım. Kent, farklılaşmanın bir görünümü ise, bu farklılaşma elbette binalara da yansyabilir. Binalar sağlam ve kaliteli yapıldıktan sonra hangi renkte olduğunun bir önemi yok bence.” (italikler bize aittir.)

Bu düşünceye sahip az sayıda öğrencinin bizi ümitlendirmesi, örnek vermiş olduğumuz türden özgürlük karşıtı düzenlemelerin hayata geçirilmesi ihtimalini ortadan kaldırmıyor.

Ayrıca, belirtmek gerekir ki, burada belirtmiş olduğumuz örnekte, sadece mülkiyet hakkının ihlâl edilmesinden değil, ifade hürriyetinin ihlâlinden bile söz edilebilir. Zira, insanlar kendilerini sadece sözlerle değil, pekâlâ eserleriyle de ifade etme yolunu seçebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı etrafında yapılan tartışmaların vardığı boyutları ve ulaşılan neticeyi dikkate aldığımızda; bir reformdan daha çok, bir çekidüzen verme, ufak rotüşler yapmadan söz etmek daha doğru olacaktır, kanaatindeyim. Oysa, mahallî idarelerin merkezî idarenin görev ve sorumluluklarından bir kısmını almasından çok daha önemli olan şey, bir bütün olarak kamu sektörünün payı, yani devletin işlev sahası olmalıydı.

Diyelim ki, mahallî idarelerin görev ve sorumlulukları, bu çerçevede de genel bütçeden aldıkları paylar artırıldı. Eğer bu idareler, geçmişte hep olageldiği ve bugün de olmaya devam ettiği gibi, yine borçlanacak ama bu borçları, örneğin sosyal

güvenlik kuruluşlarına olan primlerini, ödemeyeceklerse; bir başka ifadeyle, hukuksuzluk hüküm sürmeye devam edecek, dün merkezî idare tarafından yapılan tasarruflar sonucunda oluşan görev zararlarıyla topluma önemli külfet yükleyenlerin yerini, bu kez mahallî düzeyde yaptığı borçlarla yine topluma önemli külfetler yükleyenler alacaksa, değişen, sadece toplumun külfetini artıranlar ve bundan menfaat sağlayanlar olacaktır.

Özetle, adalet, iç ve dış güvenlik çekirdek alan kabul edilerek, devletin işlev sahası yeniden belirlenmeye çalışılmalıdır. Aksi hâlde, diğer alanlarda yapılacak reformlar, kendisinden beklenen faydayı sağlayamayacaktır. Şöyle ki: Söz gelişi eğer

- kamu arazileri vatandaşlar tarafından işgâl ediliyor, daha sonra da, “Bakın, bugüne kadar yapmışsınız, neyse; sizi affediyoruz, bir daha olmasın!” deniliyorsa;

- vergi mükelleflerinin bir bölümü, belki de çoğunluğu, vergilerini ödemiyor veya ödemelerini aksatıyor, daha sonra da, “Bakın, bugüne kadar yapmışsınız, neyse; sizi affediyoruz, bir daha olmasın!” deniliyorsa;

- kamu kurum ve kuruluşlarına olan bir takım borçlar, örneğin elektrik, telefon ve su borçları, ödenmiyor, daha sonra da, “Bakın, bugüne kadar yapmışsınız, neyse; sizi affediyoruz, bir daha olmasın!” deniliyorsa;

- aynı şekilde, yukarıda sayılan kamu hizmetlerinden kaçak bir şekilde yararlanılıyor, daha sonra da, “Bakın, bugüne kadar yapmışsınız, neyse; sizi affediyoruz, bir daha olmasın!” deniliyorsa;

- kamu kurum veya kuruluşları, başka bir kamu kurum veya kuruluşuna olan borcunu ödemiyor, daha sonra da, “Bakın, bugüne kadar yapmışsınız, neyse; sizi affediyoruz, bir daha olmasın!” deniliyorsa;

- başarısız olduğu düşünülen öğrenciler sınıfta kalıyor veya belirli bir takım derslerden kalıyor, daha sonra da, “Bakın, bugüne kadar yapmışsınız, neyse; sizi affediyoruz, bir daha olmasın!” deniliyorsa;

- belediye memurunun huzurunda yapılmayan nikah kabul edilmediği bilindiği hâlde, bazıları buna aykırı hareket ediyor, daha sonra da, “Bakın, bugüne kadar yapmışsınız, neyse; sizi affediyoruz, bir daha olmasın!” deniliyorsa;

- Türk Ceza Kanununa muhalefet eden bazı vatandaşlar yargılanıp ceza alıyor, daha sonra da, “Bakın, bugüne kadar yapmışsınız, neyse; sizi affediyoruz, bir daha olmasın!” deniliyorsa;

- bazı memurlar işledikleri suçlardan dolayı bir ceza alıyor, bu cezalar söz konusu memurların siciline işleniyor ve daha sonra da, “Bakın, bugüne kadar yapmışsınız, neyse; sizi affediyoruz, bir daha olmasın!” deniliyorsa...

Neyi reforma tâbi tutarsak tutalım, hep bir şeyler eksik kalacak, hep bir yerlerde aksamalar görülecektir.

Bu listeyi uzatmak, detaylandırmak mümkündür. Bütün “Bakın, bugüne kadar yapmışsınız, neyse; sizi affediyoruz, bir daha olmasın!” uyarılarını yapmamak için,

öncelikle, devletin işlev sahası yeniden belirlenmeli; bunu takiben, özgürlükler daha az ihlâl edilsin diye, bu işlev sahasına giren mal ve hizmetler, daha sonra merkezi idare ile mahallî idareler arasında yeniden bir bölüşüme tâbi tutulmalıdır. Aksi bir tutum, mahallî idarelere daha fazla görev ve sorumluluk aktarmak olacaktır ki; bu da, -tabiri caizse- temel hak ve hürriyetlerimizi ihlâl edecek biçimde siyasî ellerde toplanan gücün miktarını değil de, sadece bu gücün dağılımını değiştirecektir.

Kaynakça

Akıllıoğlu, Tekin, 2001, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 2, s. 3-15.

Altınok, A. R., 2001, “AB’ye Uyum ve Demokratikleşme Sürecinde Düünden Bugüne Mahallî İdarelerin Reformu”, *Belediye Dünyası*, Cilt: 2, Sayı: 5, s. 10-26.

Bilgiç, Veysel, 2003, “Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı”, *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, (ed.) Asım Balcı vd., Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 25-38.

Barry, P. N., 2003, *Modern Siyaset Teorisi*, (çev.) M. Erdoğan ve Y. Şahin, Ankara: Liberte Yayınları.

Erdoğan, Mustafa, 2001, *Anayasal Demokrasi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Friedman, Milton, 1988, *Kapitalizm ve Özgürlük*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Fukuyama, Francis, 2005, *Devlet İnşası*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güler, Birgül A., 2000, “Devletin Yeniden Yapılandırılması”, *Yerel Gündem*, Yıl: 2, Sayı: 9, s. 4-13.

Güler, Birgül A., 2001, “Yerel Yönetimlerde Reform Sorunu”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 10, Sayı: 3, s. 7-12.

Kaboğlu, İbrahim, 1999, *Özgürlükler Hukuku: İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı*, İstanbul: Afa Yayınları.

Karahanogulları, Onur, 2002, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, Ankara: Turhan Kitabevi.

Keleş, Ruşen, 1992, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Keleş, Ruşen, 1995, “Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 4, Sayı: 6, s. 3-19.

Keleş, Ruşen vd., 1999, *Kentsel Toprak Rantının Kamuya Kazandırılması*, Ankara: Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliği.

Mengi, Ayşegül, 1998, *Avrupa Birliği’nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*, Ankara: İmaj Yayıncılık.

Tekeli, İlhan, 2001, *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*, Ankara: İmge Kitabevi.